

معاونت پژوهش و فن آوری به نام خدا منشور اخلاق پژوهش

با یاری از خداوند سبحان و اعتقاد به این که عالم محضر خداست و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظر به اهمیت جایگاه دانشگاه در اعتلای فرهنگ و تمدن بشری، ما دانشجویان و اعضای هیئت علمی واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تخطی نکنیم:

- ۱- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هرگونه پنهان سازی حقیقت.
- ۲- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهیدگان (انسن، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
- ۳- اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه همکاران پژوهش.
- ۴- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.
- ۵- اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از هرگونه جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.
- ۶- اصل رازداری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان ها و کشور و کلیه افراد و نهادهای مرتبط با تحقیق.
- ۷- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب نقد و خودداری از هرگونه حرمت شکنی.
- ۸- اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و اشاعه نتایج تحقیقات و انتقال آن به همکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۹- اصل برائت: التزام به برائت جویی از هرگونه رفتار غیرحرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به شائبه های غیرعلمی می آلاینند.

به نام خدا

معاونت پژوهش و فن آوری

تعهد اصالت رساله یا پایان نامه تحصیلی

اینجانب احمدعلی نوری دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد در رشته حقوق عمومی که در تاریخ ۱۳۹۴/۱۰/۹ از پایان نامه خود تحت عنوان

«دغدغه های حقوق بشر از دیدگاه علمای شیعه با تاکید بر اندیشه های سیدحسین نصر و محمد مجتهد شبستری»

با

کسب نمره ۱۷,۵ دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

۱) این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آنرا در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده ام.

۲) این پایان نامه قبلاً برای هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳) چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از پایان نامه داشته باشیم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴) چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می پذیرم و دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: احمدعلی نوری

تاریخ و امضاء

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد مرودشت

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، گروه حقوق

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A) در رشته حقوق عمومی

عنوان:

دغدغه های حقوق بشر از دیدگاه علمای شیعه با تاکید بر اندیشه های سیدحسین نصر و محمد

مجتهد شبستری

استاد راهنما:

دکتر ایمان غلام نژاد

نگارش:

احمدعلی نوری

زمستان ۹۴

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد مرودشت

صورتجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد (M.A)

نام و نام خانوادگی دانشجو: احمد علی نوری در تاریخ ۹۴/۱۰/۹ رشته: حقوق عمومی

از پایان نامه خود با عنوان:

دغدغه های حقوق بشر از دیدگاه علمای شیعه با تاکید بر اندیشه های سیدحسین نصر و محمد

مجتهد شبستری

با درجه و نمره ۱۷,۵ دفاع نموده است.

نام و نام خانوادگی اعضای هیات داوری سمت امضاء اعضای هیات داوری

۱ - دکتر ایمان غلام نژاد استاد راهنما

۲ - دکتر علی شجاعی فرد استاد داور

۳ - دکتر امیرباقر موسوی استاد داور

مراتب فوق مورد تایید است . مدیر /معاونت پژوهشی

مهر و امضاء

سپاسگزاری

گفت استاد مبر درس از یاد یاد باد آنچه به من گفت استاد

سپاس هستی بخش توانائی که همه ی هستی را خلق و انسان را بر همه ی آنها برتری بخشید. کیمیای خرد و اندیشه و خلاقیت را به او عطا کرد و بزرگترین نعمت یعنی انبیاء را برای هر نسل و زمانی فرستاد تا بشر را در امر خداشناسی تا رسیدن به درجه ای که کل شیئی را در تسخیر و امر خود درآورد هدایت نمایند.

سپاس پروردگاری که از خاک نا چیز به بهترین صورت انسان را خلق و به او حیات جاوید عطا فرمود تا از بهترین نعمتهای جهان آخرت بهره مند گرداند.

سپاس یزدان پاک که انسان را به زیور خرد آراست ، به کرامت نیکویش داشت ، به اختیار فخرش بخشید و به نسیان روینش نمود.

با سپاس فراوان از آقای دکتر ایمان غلام نژاد (استاد راهنما) ؛ که در تمامی مدت تحصیل دوره کارشناسی ارشد از گنجینه ی علم و دانش وی بهره مند گردیدیم و با راهنماییهای خردمندانه اش در دوره تحصیل به ویژه در تهیه ی پایان نامه دوره کارشناسی ارشد، حق استادی را در نهایت متانت و بزرگواری ارزانی داشتند.

خداوند را سپاس که توفیق یافته ام چند سالی از زندگانیم را در مزرعه معرفت اساتید اندیشمند و فرزانه جناب آقایان دکتر ایمان غلام نژاد ، دکتر محمدعلی فریدونی، دکتر علی شجاعی فرد، دکتر علی مزارعی، دکتر محمدتقی رضایی، دکتر سیدمجتی حسینی کرابی ، زنده یاد دکتر حبیب گودرزی و سرکار خانم محبوبه جباره ناصرو به خوشه چینی بپردازم. اینک زانوی ادب بر زمین گذاشته و آنچه را آموخته ام در طبق اخلاص گذارده و تقدیم می کنم؛ باشد که مقبول طبع اساتید و دانشجویان صاحب نظر واقع شود.

بی گمان رنج ها و زحمت های همه ی عزیزان فراموش نشدنی است.

تقدیم به:

ارواح طیبه شهدا، امام شهدا و پدر و برادر
عزیزم که در جوار حضرت حق آرمیده اند.

مادر عزیز و بزرگوالم

که با قبول همه ی رنج ها، مشقت ها و
مرارتهای روزگار بار سنگین زندگی را تحمل
و چون چتری مهربان و بی منت سایه ی بلند
محبت را در تمام دوران زندگی بر سرم
افکندند.

همسر فداکار و صبورم

که همواره همراه تمام لحظاتم، یار شفیق
روزهای سخت زندگی، و مورد حمایتش بوده
ام و آرامش خاطر را برایم فراهم نموده.

فرزندان عزیزم حسین ، آناهیتا و علی

که امیدهای زندگیم هستند و همیشه برایشان
آرزوی سلامتی و خوشبختی از خداوند منان
خواستارم

و به همه ی عزیزان و دوستان علم و دانش
که قلبشان برای این مرز و بوم و خاک می
تپد.

فهرست

صفحه	عنوان
۱.....	چکیده :
۲.....	مقدمه
۵.....	بیان مسأله اساسی تحقیق به طور کلی:.....
۷.....	اهمیت و ضرورت انجام تحقیق و جنبه های نوآوری آن:.....
۸.....	اهداف برجسته تحقیق و نام بهره وران:.....
۸.....	پرسش های تحقیق:.....
۹.....	فرضیه های تحقیق :
۹.....	مرور ادبیات و سوابق مربوطه:.....
۱۱.....	روش انجام تحقیق
۱۲.....	فصل اول:(کلیات ومفاهیم)
۱۳.....	مبحث اول : حقوق
۱۳.....	گفتار اول : معانی حق
۱۹.....	گفتار دوم : اقسام حقوق
۲۱.....	مبحث دوم :بشرو دین
۲۱.....	گفتار اول :بشر
۲۶.....	گفتار دوم:دین
۲۹.....	مبحث سوم : معرفی دکتر محمد مجتهد شبستری و سیدحسین نصر
۲۹.....	گفتار اول : مروری بر زندگی دکتر محمد مجتهد شبستری
۳۱.....	گفتار دوم: مروری بر حیات علمی دکتر سید حسین نصر.....
۳۳.....	فصل دوم :انسان و حقوق بشر در اندیشه ی علمای شیعه
۳۴.....	مبحث اول : رویکرد اندیشمندان مسلمان به حقوق بشر

- 37 گفتار اول : انسان در اندیشه دینی
- 41 گفتار دوم : انسان در اندیشه غربی

فهرست

عنوان	صفحه
مبحث دوم : حقوق واقعی انسانها	43
گفتار اول : حیات	44
گفتار دوم : کرامت انسانی	46
گفتار سوم : آزادی	۴۹
گفتار چهارم : تبعیض	۵۴
مبحث سوم : رابط دولت و ملت	55
گفتار اول : رابطه مردم و دولت در اندیشه اسلامی	۵۸
گفتار دوم : نظام حکومتی اسلام از دیدگاه سیدحسین نصر	63
گفتار سوم: نصر و جمهوری اسلامی ایران	66
فصل سوم: دیدگاههای سید حسین نصر و محمد مجتهد شبستری در مورد انسان ودین به عنوان	
بخشی از مبانی حقوق بشر.....	70
مبحث اول : اندیشه های حسین نصر و محمد مجتهد شبستری درباره دین وانسان	71
گفتار اول: مروری بر افکار دینی و بشری مجتهد شبستری	71
گفتار دوم: مروری بر اندیشه های دینی و انسانی سید حسین نصر	81
گفتار سوم: تمدن نوین اسلامی و سلطنت دینی در اندیشه ی سیدحسین نصر	92
مبحث دوم: بررسی و نقد دیدگاه مجتهد شبستری	97
گفتار اول : بررسی و نقد «هرمنوتیک» از دیدگاه شبستری	۹۷
گفتار دوم : بررسی و نقد نگاه مجتهد شبستری به مقوله ایمان «نگاه تجربی»	101
مبحث سوم : بررسی و نقد دیدگاه دکتر حسین نصر	105

105	گفتار اول : مبانی نقد مدرنیته در اندیشه سیدحسین نصر
109	گفتار دوم : نقد مدرنیته و دیدگاه های نصر
115	نتیجه گیری و پیشنهادها
124	فهرست منابع:.....

چکیده :

حقوق بشر از جمله مقوله‌هایی است، که با تصویب اعلامیه جهانی حقوق بشر مورد توجه و استقبال ملت‌های گوناگون قرار گرفته است. از آنجایی که پذیرفتن هرامری در بین الملل و جوامع اسلامی منوط به شناخت مبانی نظری تهیه کنندگان آن و از طرفی دریافت نظر اسلام در مورد آن می‌باشد، لذا لازم است، مبانی و مفهوم حقوق بشر از منظر اسلام مورد بررسی قرارگیرد. برای نیل به این مهم ما در این نوشته ابتدا مفهوم حق و سپس مباحثی را که برای دریافت حقوق بشر بسیار حائز اهمیت است، از جمله انسان، دین و حقوق واقعی انسانها بررسی کرده ایم. بعد از آن برخی از افکار دو اندیشمند معاصر ایران دریاره ی انسان، دین و ایمان را به عنوان برخی از مبانی حقوق بشر مورد توجه قرار داده ایم. به میزانی که سید حسین نصر تحت تأثیر قرائت های عرفانی از دین، به سوی وحدت در شناخت و رسیدن به کُنه و حقیقت شریعت گرایش دارد، شبستری با در نظر آوردن تعلقات امروزی بشری به عنوان مفروضاتی غیر قابل اغماض، سعی دارد به « نقد قرائت رسمی از دین» پرداخته و تفسیری از شریعت ارائه دهد که حل کننده ی مشکلات انسان مدرن نیز باشد. این تحقیق سعی دارد از نقطه نظری متفاوت، اندیشه های نصر را به عنوان فیلسوفی جهانی که دغدغه های او شامل جامعه ایرانی نیز می شود، با متفکری دیگر که اساساً زاده ی فکری جامعه ی ایران معاصر است را در رابطه با برخی از مبانی حقوق بشر مقایسه کند. سیدحسین نصر به سنت گرایی گرایش دارد در حالیکه شبستری به مدرنیته اعتقاد دارد.

کلید واژه: حقوق بشر، سیدحسین نصر، محمد مجتهد شبستری، سنت، مدرنیته

مقدمه

آنچه امروزه حقوق بشر نامیده می شود و در اعلامیه جهانی حقوق بشر سازمان ملل در قالب سی ماده بیان شده است، فکر و اندیشه ای است که بر مبانی خاصی استوار بوده از مبادی خاصی نشأت می گیرد. این حقیقت را می توان از متن اعلامیه و نیز از سخنان و تحلیل های مدافعان آن به دست آورد.

بنابراین، پذیرش این اندیشه و ایجاد نظام حقوقی بر پایه آن، یا رد آن و پی ریزی نظام حقوقی بر اساس اندیشه ای دیگر، در صورتی موجه و معقول است که پیشاپیش مبانی و مبادی اندیشه حقوق بشر نقد و ارزیابی شده و در مبارزه و رویارویی با چالش ها و انتقادات، سرفراز بیرون آمده باشد. متأسفانه برخی از مدافعان حقوق بشر به جای مبانی اندیشه به انگیزه طرح اندیشه تمسک می جویند. از نظر اینان، چون اندیشه حقوق بشر در قالب یک اعلامیه جهانی، برای ایجاد آزادی، عدالت و صلح و پایان دادن به استبداد، ستم و جنگ و خونریزی، مطرح شده است پس باید مورد احترام و عمل قرار گیرد.

و گاهی نیز به نقش و کارایی آن در ایجاد صلح و امنیت میان انسان ها و ملت ها تکیه کرده و از آن به عنوان دلیل یا مؤید ضرورت پذیرش آن یاد می کنند.

حال آن که کارایی تنها به فرض آن که واقعیت داشته باشد یا صرف انگیزه درست، نمی تواند دلیل بر درستی و معقولیت اندیشه باشد. حقانیت آن را باید از استواری مبانی و مبادی آن نتیجه گرفت، و گرنه گاه یک فکر باطل نیز منافع و مصالحی را برای مدتی تأمین می کند، اما انسان به خود اجازه نمی دهد که چنین فکری را حق تلقی کرده و مبنای زندگی قرار دهد.

قرار دادن دو اندیشمند از دو منظر گاه متفاوت اساس کار ما در این نگاشته است. سید حسین نصر را می توان یکی از مهمترین نمایندگان سنت گرایی در دوران معاصر به حساب آورد که می توان گفت به نقد تمام عیار مدرنیته و وجوه آن می پردازد. وی اگر چه از دوران جوانی خود در دیاری زیست که غرق در تمدن مدرن بود و در آن دیار کمتر می توان اندیشه هایی چنین یافت، ولی اندیشه ای متفاوت با سیر کلی اندیشه

غربی را پی گرفت. نصر با بحث پیرامون معرفت قدسی به انتقاد از معرفت شناسی معاصر غربی می پردازد که امر قدسی^۱ را یکسره به کنار نهاده است و خود را فاعل نهایی شناخت دانسته است.^۲

مجتهد شبستری بر خلاف نصر داعیه دفاع از سنت را ندارد بلکه برخلاف وی همواره قرائت رسمی و سنتی از دین را رد می کند و درصدد فراتر رفتن از اندیشه ای است که غبار زمانه بر روی آن نشسته است. شبستری قرائت انسانی از دین را مناسبترین قرائت از دین می داند که در آن همانند قرائت رسمی از دین آزادی به فراموشی سپرده نشده است. منظور وی از قرائت رسمی از دین همانگونه که در یک مصاحبه بیان داشته است، همان قرائت فقاهتی - حکومتی است.^۳

اندیشه حقوق بشر را می توان تحقق یکی از آرمان های مهم بشری در ایجاد زندگی مطلوب دانست. مفهوم حقوق بشر مفهومی است که براساس آن، حق بشر برای داشتن حقوق به رسمیت شناخته می شود و دولت ملزم می شود که حقوق و آزادی های فردی را رعایت کند و از تجاوز به آزادی های اساسی خودداری نماید. حقوق بشر حقوقی است که انسان ها به لحاظ سرشت انسانی خود واجد آن می شوند و این حقوق درباره همه مساوی است، چون انسان ها خمیر مایه و سرشت برابری دارند. خداوند این حقوق را به انسان ها بخشیده است و هیچ کس حق ندارد، آنها را از مردم سلب کند. اندیشه حقوق بشر بر تصور ویژه ای از انسان استوار است و از دیدگاه های خاصی نسبت به هستی، معرفت و حقوق مایه می گیرد.

از لحاظ تاریخی، حقوق بشر در اندیشه های غربی ها، از اندیشه های مساوات طلبانه رواقیان نشأت گرفته و با تدوین حقوق و آزادی های فردی در قالب اعلامیه های حقوق بشر فرانسه و سازمان ملل متحد، تکوین یافته است. در اندیشه های غربی مفهوم حقوق طبیعی مبنای فکری مهم حقوق بشر بوده است. اندیشه حقوق بشر بر کرامت ذاتی انسان استوار است که درباره تمامی انسان ها مشترک و جهانشمول است. جوهر اندیشه حقوق بشر این است که انسان ها، صرف نظر از اختلاف های عقیدتی، نژادی و سیاسی مختلفی که دارند، دارای حق هستند و هرگز نمی توان این حقوق را از آنان سلب کرد. در این معنا، اندیشه حقوق بشر، جامع تمام آرمان هایی است که پیامبران الهی و اندیشمندان بزرگ به دنبال تحقق آن بوده اند؛ بنابراین، اگر اندیشه حقوق بشر ابتدا در غرب طرح شد، بدین مفهوم نیست که به انسان های غربی اختصاص دارد، بلکه

^۱ رک: اتو، رودولف. (۱۳۸۰)، مفهوم امر قدسی، ترجمه همایون همتی. تهران: انتشارات نقش جهان.

^۲ -نصر، سید حسین، (۱۳۸۳)، معرفت و امر قدسی، ترجمه فرزاد حاجی میرزایی، تهران: نشر فرزاد. ص ۱۳۶

^۳ مجتهد شبستری، (۱۳۸۳)، محمد، تأملاتی در قرائت انسانی از دین، تهران: انتشارات طرح نو. ص ۶۰

شامل حقوقی است که در جمیع شرایط سیاسی و اجتماعی قابل تحقق است. بدیهی است که اندیشه برابری، آزادی و عدالت، به عنوان ارکان اندیشه حقوق بشر، آرمان های بشری هستند.

جریان و گفتمان سنت گرایي توسط رنه گنون (عبدالواحد یحیی) فیلسوف فرانسوی (۱۸۸۶-۱۹۵۱م) تأسیس گردید و توسط آننده کنتیش کوماراسوامی دانشمند سیلانی (۱۸۷۷-۱۹۴۷م) هویت نظام واری یافت و با فریتیوف شووان، تیتوس بورکهارت، مارکوپولیس و مارتین لینگز، توسعه یافت و به گفتمان و جریان فکری خاصی بدل شد. سیدحسین نصر از چهره های ایرانی و یکی از مهم ترین نظریه پردازان سنت گرایي است.

سنت در ماجرای سنت گرایي به معنای رسم و عادت و اسلوب نیست، بلکه مقصود سنت الهی و ازلی و ابدی است که در تمامی وجود ساری و جاری است. سنت به معنای اصول و حقایقی است که منشأ قدسی دارد و تبلور، کاربرد و تجلیات خاص خود را در چارچوب هر تمدن داراست. هر تمدنی که با این اصول پیوند دارد، تمدن سنتی نامیده می شود. سنت گرایي اسلامی همانند سایر جنبش های دینی همچون سنت گرایي یهودیت، کاتولیک، پروتستان و دیگر واکنش های اروپایی به مدرنیسم است. این جنبش های مذهبی در حمایت از سنت های خاص خود و مرجعیت رهبرانی همچون پاپ به مخالفت آشکار با مدرنیسم پرداختند.^۱ مطلب قابل توجه اینکه سنت گرایي به سراغ معیار عام برای نقد مدرنیسم نمی رود و از درون سنت، آن را نقد می کند و به جای حذف سنت و دین، به احیای سنت می پردازد و ضمن بیان آسیب های مدرنیته، داری سنت گرایي را پیشنهاد می دهد. این جریان با تأکید بر عرفان اسلامی و آیین های شرقی، درصدد حل معضل دنیای جدید غرب است. ایشان به حکمت خالده و خرد جاویدان معتقدند و ادیان بزرگ جهان مانند اسلام، مسیحیت و یهود و نیز آیین های شرق آسیا همچون بودا، جین، شینتو و تائو را از حقیقت مشترکی برخوردار می دانند.

^۱ ر.ک: سیدحسین نصر، ترجمه محمدحسن غفوری، (۱۳۸۴)، دین و نظام طبیعت، تهران: نشر حکمت، ص ۲۵-۱۳۴

^۲ محمد لگنهاوزن، (۱۳۷۹)، چرا سنت گرا نیستم، ترجمه منصور نصیری، در: خرد جاویدان مجموعه مقالات همایش نقد تجدد از دیدگاه سنت گرایان معاصر، ص ۲۳۳-۲۳۴.

مجتهد شبستری در مورد حقوق بشر ضمن تبیین دیدگاههای خود معتقدان به حقوق بشر متافیزیکی یا اسلامی را نقد می کند او معتقد است: در عصر ما بحث از حقوق بشر بحث از بنیادهای اساسی زندگی اجتماعی است و این بحث به فرهنگ معینی اختصاص ندارد.^۱

مطابق با آنچه که مجتهد شبستری در مکتوبات خویش در باب ایمان و حدود و ثغور آن آورده، به نظر می رسد، بنابر رأی ایشان، اولاً باید به هوش بود که تحقق و تکون هرگونه تجربه ایمانی متوقف بر وجود آزادی است. مجتهد شبستری از حقوق بشر به عنوان حق تاریخی آزادی انسان یاد می کند و می گوید: حقوق بشر به معنی حقوق آزادی بیان تجربه های مشخصی از فقدان آزادی است، هنگامی که انسان تجربه می کند آزادی وی در رفتارها و تصمیم های اساسی، ادامه حیات و شکوفایی آن در معرض تهدید قرار دارد حقوق بشر مطرح می شود و بدین خاطر حقوق بشر را می توان مجموعه ای از نیازهای شدید و ضرورت ها دانست. او یاد آور می شود که حقوق بشر صرفاً مجموعه ای اخلاقی نیست مطالبه مجموعه ای از حقوق است. به همین جهت اخلاق حقوق بشر همان اخلاق مهرورزی یا کمک کردن به انسانهای دیگر نیست این اخلاق با عدالت پیوند خورده است و در صدد تعریف عدالت است. مجتهد سه اصل: مساوات، همبستگی و مشارکت را سه اصل اساسی حقوق بشر می داند او معتقد است: بیانیه حقوق بشر پاسخ به نیاز تاریخی انسان پس از جنگهای جهانی است و بشر با تدوین بیانیه حقوق خود به دنبال محدود ساختن جنگها، خونریزی ها بوده است. مجتهد مدعی است: محتوای حقوق بشر غیر دینی است و نه ضد دینی چرا که حقوق بشر به هر فردی اجازه می دهد خود فهم خود را از انسان بودن معین کند و مرجع نهایی برای هر فرد تشخیص عقل و وجدان آدمی است. مجتهد درباره نسبت حقوق بشر و مدرنیته مدعی است. حقوق بشر مدرنیته را تولید نمی کند بلکه حقوق بشر در عصر مدرنیته وسیله ساماندهی روابط انسانها قرار می گیرد. در واقع حقوق بشر ملازم مدرنیته است.^۲

بیان مسأله اساسی تحقیق به طور کلی:

انسان چون به خودش علاقه مند است می خواهد بیشتر از مواهب زندگی استفاده کند و از هر عاملی که در بهتر زیستن او موثر است؛ بهره برداری نماید. اما می بیند که قادر نیست به تنهایی به جنگ مشکلات حیات برود و بدون همکاری هموعان خود نیازمندیهای جسمی و روحی اش را برآورد و خود را به کمال مطلوب

^۱ مجتهد شبستری، محمد. (۱۳۸۱)، نقدی بر قرائت رسمی از دین، ص ۹۹.

^۲ مجتهد شبستری، محمد. (۱۳۸۱)، نقدی بر قرائت رسمی از دین، ص ۱۰۰.

برساند. از این رو به زندگی اجتماعی تن می دهد. هنگامی که زندگی اجتماعی بر اساس تعاون و همزیستی پدید آمد مساله حدود مسئولیت ها و تعیین وظایف افراد جامعه نسبت به یکدیگر پیش می آید. حقوق عمومی رسالت تنظیم روابط ارگانهای حکومت و ساختار سیاسی و اداری جامعه و چگونگی ورود افراد به خدمات دولتی و عمومی و مراحل خدمت وضع استخدامی و تعیین و ترتیب حقوق اساسی و آزادی های فردی و بالاخره استقرار نظم و امنیت را در سطح ملی و بین المللی عهده دار است. حقوق بشر حقوقی بنیادین و انتقال ناپذیر است که برای حیات نوع بشر اساسی است. اغلب به آسانی میتوان دریافت که منظور از حقوق بشر دستیابی به مفهوم آن؛ یعنی حمایت فرد در مقابل سوءاستفاده از اقتدار دولت است.

در مفهوم کلاسیک، حقوق بشر در سه مقوله تقسیم شده است: حقوق نسل اول، حقوق نسل دوم و حقوق نسل سوم. به این ترتیب که حقوق مدنی و سیاسی، حقوق نسل اول را تشکیل می دهند، حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی حقوق نسل دوم را پایه ریزی می کنند و حال آنکه حقوق جمعی و گروهی به عنوان حقوق نسل سوم توصیف شده است. ویژگی متمایز حقوق اخیر آن است که در مقابل حقوق فردی بیشتر بر حقوق جمع تاکید دارد. حق توسعه و حق خود مختاری دو نمونه اصلی از حقوق نسل سوم به شمار می روند.

از آنجا که دولت تضمین کننده حقوق نسل اول و تامین کننده حقوق نسل دوم و در مجموع مداخله دولت برای پاسداری حقوق بشر است فلذا حقوق بشر در زمره حقوق عمومی قرار دارد.

با سپری شدن نا ملایمات و جنایات عظیم جنگ های اول و دوم جهانی و خطرهای جدی نقض حقوق بشر در قرن بیست، جامعه جهانی در صدد تدوین متنی معین که بر تمامی جهان لازم الرعایه باشد، برآمدند. در دسامبر ۱۹۴۸ میلادی اعلامیه جهانی حقوق بشر در یک مقدمه و سی ماده به اتفاق آراء ملت های عضو به تصویب رسید. پس از تصویب این اعلامیه، کمیسیون حقوق بشر در صدد تبدیل اصول و قواعد کلی آن به معاهدات الزام آور بر می آید و دو میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی و میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی از بطن اعلامیه خارج می شود.

تدوین اعلامیه جهانی حقوق بشر با رد موضع گیری دولت های اسلامی و اندیشمندان اسلامی مواحه شد. اعلامیه در مواردی با احکام اسلامی کاملاً مغایر بود. برخی از متفکران جهان اسلام با پذیرش اصول اعلام شده در اعلامیه جهانی در صدد تطبیق آنها با موازین اسلامی برآمدند و کوشیدند، ثابت نمایند که این اصول و حقوق به نحو کاملتر و بهتری در اسلام وجود دارد و تصمیم گرفتند اصول و قواعد حقوق بشر را از متون اسلامی در آورده و آن را به صورت متنی مدون به جامعه جهانی ارائه دهند. نتیجه کار تصویب اعلامیه

حقوق بشر اسلامی که در سال ۱۹۹۰ میلادی شامل یک مقدمه و ۲۵ ماده به تصویب کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی رسید .

آنچه امروزه به عنوان حقوق بشر در اعلامیه جهانی حقوق بشر بیان شده است، فکر و اندیشه ای است که بر مبنای خاصی استوار بوده و از مبادی خاصی نشات می گیرد. این حقیقت را میتوان از متن اعلامیه و نیز از سخنان و تحلیل های مدافعان آن به دست آورد. بنابراین پذیرش این اندیشه و ایجاد نظم حقوقی بر پایه آن، یا رد آن و پی ریزی نظام حقوقی بر اساس اندیشه ای دیگر، در صورتی موجه و معقول است که پیشاپیش مبانی و مبادی اندیشه حقوق بشر نقد و ارزیابی شده و در مبارزه و رویارویی با چالش ها و انتقادات سرفراز بیرون آمده باشد.

برای دریافت مفهوم صحیحی از حقوق بشر از منظر اسلام لاجرم باید مفهوم حق و ارتباط آن با تکلیف و نیز مفهوم بشر (انسان) و دیدگاه اسلام نسبت به او مورد بررسی قرار می گیرد تا با روشن شدن این دو موضوع بتوان مفهوم درستی از حقوق بشر در مفاهیم اسلامی ارائه داد .

گرچه اندیشمندان مختلفی درباره حقوق بشر دیدگاههای خود را ارائه نموده اند اما بیان اندیشه های دو اندیشمند معاصر شیعه ی ایرانی (آقایان سیدحسین نصر و محمد مجتهدشبهستری) با نگاه هایی متفاوت به حقوق بشر می تواند بیانگر غنای حقوقی این مذهب و مملکت باشد.

اهمیت و ضرورت انجام تحقیق و جنبه های نوآوری آن:

اگرچه پذیرش جهانی درمورد حقوق بشر وجود دارد ولی در مورد ماهیت و دامنه ی این حقوق، توافق کلی وجود ندارد. متأسفانه برخی از مدافعان حقوق بشر در قالب یک اعلامیه جهانی برای ایجاد آزادی، عدالت و صلح و پایان دادن به استبداد، ستم و جنگ و خونریزی، مطرح شده است پس باید مورد احترام و عمل قرار گیرد . و گاهی نیز به نقش و کارآیی آن در ایجاد صلح و امنیت میان انسان ها و ملت ها تکیه کرده و از آن به عنوان دلیل یا موید ضرورت پذیرش آن یاد می کنند.

در این تحقیق به بررسی دیدگاه های دو اندیشمند شیعه ی معاصر ایران درباره ی مبانی فکری اعلامیه جهانی حقوق بشر می پردازیم .می توان گفت نظرات این دو اندیشمند به مثابه دو رویکرد متفاوت به مبانی فکری اعلامیه جهانی حقوق بشر (به ویژه در زمینه معرفت و شناخت) محسوب می گردد. به میزانی که سیدحسین نصر تحت تاثیر قرائت های عرفانی از دین، به سوی وحدت در شناخت و رسیدن به کنه و حقیقت شریعت گرایش دارد شبستری با ارائه تلفیقی از دین به عنوان حقیقتی مسلم و تعلقات امروزین بشر به عنوان مفروضاتی غیر قابل اغماض، سعی دارد به نقد قرائت رسمی از دین پرداخته و تفسیری از شریعت